

Почуття мови та його роль у підвищенні грамотності учнів та студентів.

Зубенко О.В.

Розвиваючі можливості мови недостатньо досліджені у методиці її викладання, не розроблені проблеми функціонування мови як засобу загального (інтелектуального) та спеціального (лінгвістичного) розвитку учнів та студентів.

Лінгвістичні здібності – це індивідуально-психологічні особливості інтелектуальної та лінгвістичної діяльності, які відповідають вимогам навчальної діяльності з мови та обумовлюють при інших рівних можливостях успішність оволодіння мовою як навчальним предметом. Лінгвістичний розвиток відбувається інтенсивно лише в тому випадку, якщо при вивченні мови як ціль навчання враховується не тільки формування вмій та навичок, але також розвиток здібностей – загальних та спеціальних.

Питання розвитку почуття мови та його ролі у процесі оволодіння змістом мовних дисциплін відображає не тільки академічну, але й практичну зацікавленість: викладачу потрібно хоч у певній мірі контролювати вплив почуття мови на засвоєння учнями навчального матеріалу, який, у свою чергу, повинен сприяти подальшому розвитку цього „почуття”.

Загальноприйнятого розуміння феномену та суті **почуття мови** немає. До нього відносять явища, які мають різну природу. Однак можливо вичленувати загальні його характеристики, які поділяють багато дослідників: це почуття є інтуїтивним компонентом сприйняття та породження мовлення, що забезпечує безпосередній симультанний розсуд людиною якісних (ідиоматичних, лексичних, стилістичних та ін.) особливостей висловлювання; за своїми джерелами почуття мови є сплавом результатів мовного досвіду людини і засвоєння спеціальних знань про мову. Основними функціями цього „почуття” вважаються контроль та оцінка особою форми висловлювання, її правильності, звичності.

Наукові роботи Л.С. Виготського та його школи показують, що розвиток мовлення в онтогенезі не концентрується лише на оволодінні матерією мови (звуковим складом, словоформами та ін.). У процесі практичної діяльності та спілкування з оточуючими людиною встановлює зв'язок між мовною та позамовною реальністю, опановує предметну та ситуативну віднесеність мовних одиниць з їх значенням. Все це зумовило широке розповсюдження в середині ХХ сторіччя терміну „мовна компетенція”. Ним позначають практичне знання мови, дотримання у мовленні її законів, традицій. Оскільки мовна компетенція передбачає, як один з аспектів, використання мови виключаючи звернення до спеціальних знань, її іноді утотожнюють із почуттям мови, не враховую, як відмічає А.П.Василевич, різницю в об'ємах цих понять. З психологічної точки зору, вони розрізняються не тільки за об'ємом, але і за змістом: діяти без звернення до знань, без певного усвідомлення, ще не означає діяти «за почуттям», тобто інтуїтивно. Таким чином виконуються і автоматизовані дії, які базуються на знаннях, що актуально не усвідомлюються у момент мовлення.

Сутність та механізми почуття мови передбачають, що в його основі закладені асоціативні зв'язки різних ознак мовних явищ або сукупності ознак, узагальнення,

що мають емоційний характер та виражені риси „неусвідомленого знання” (Божович Л.І.), „узагальнені мовні уявлення”(Щерба Л.В.).

На даний момент намітилася тенденція розширення поняття „почуття мови” і, в той самий час, обмеження функцій цього „почуття” контролем та оцінюванням сприймаємих і продукуємих висловлювань, розгляд його у якості „фільтра” висловлювань, які не співвідносяться із прогнозуємим мовленевим сигналом. В цьому контексті почуття мови являє собою механізм контролю, що забезпечує своєчасну реакцію на невірну чи незвичну форму висловлювання. Відповідно, реакції на вилучення, правильні, точні, вдало збудованні, до почуття мови відношення не мають, тому що у лінгвістиці без апеляції до поняття прогнозу це „почуття” визначається як „...інтуїтивна реакція на дану форму висловлювання...” (Ахманова О.С.).

Під час визначення об’єму та змісту поняття „почуття мови” необхідно враховувати об’єктивну необхідність в інтуїтивному компоненті мовленевої діяльності та вирішенні навчальних завдань на матеріалі мови. Обмежуючи область дослідження, виходять з того, що аналіз феномену потребує визначення умов, в яких включення саме почуття мови, інтуїції об’єктивно необхідно та неминуче. Що стосується навчального процесу, необхідно визначити три наступні ситуації. При рішенні завдання на матеріалі рідної мови студент **а)** спроможний діяти без усвідомлення, але в основі його дій полягає не інтуїція, а раніше набуті і актуально не усвідомлені знання; **б)** спроможний діяти „за почуттям”, але в цьому немає необхідності – можливо надати чітко сформульоване завдання як більш надійну опору; **в)** спроможний не діяти „за почуттям”, тому що йому неможливо дати однозначно сформульоване завдання.

Якщо говорити про вивчення іноземної мови, залучення лінгвометодичних чинників зумовлено тим, що ознайомлення з новою культурою та мовою, засвоєння її елементів вимагає створення ситуацій, які моделюють „діалог культур та мов”, що у практичному плані є більш мотивованими та, відповідно, ефективними. Все це потребує лінгвокультурного добору лексики і розробки прийомів її засвоєння, для того щоб мова учнів стала більш природньою. Адже автентичність мови – це одна з вимог сучасного стандарту навчання у будь-якому навчальному закладі.

Вихованню почуття мови сприяють роботи творчого характеру (твори, проекти, різноманітні викладення, перекази). Їх відсоток у системі робіт та вправ збільшився в останній час. Слід відмітити також систематичне звернення сучасних програм та навчальних посібників до мови художньої літератури.

Література:

1. Божович Є.Д. Про функції почуття мови у вирішенні школярами семантико-синтаксичних завдань. // Вопросы психологии. – 1988. - №4, с. 70-78.
2. Сергійв Ф.П. Мовленеві помилки та їх попередження. – К.: Рад.школа, 1988.
3. Солодка А. Методика полікультурного виховання старшокласників у процесі вивчення предметів гуманітарного циклу. // Рідна школа. –2004. – лютий, с. 27-29.
4. Федоренко Л.П. Принцип розвитку почуття мови у навчанні практичними методами. // РЯШ. – 1978. - №3, с.47-52.